

ความเชื่อที่ปรากฏในขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ.2444-2445 กรณีศึกษากลุ่มองคัมมัน

รัตนกร นัตริวิไล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

พฤษภาคม 2553

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ รัตนกร จัตรีวิไล ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ ของ
มหาวิทยาลัยบูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

10 ก.ค. 2553 อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร. เอกวิทย์ มณีธร)

[Signature] อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ดร. รุ่งนภา ขรรยงเกษมสุข)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

11 ก.ค. 2553 ประธาน
(ดร. ปรีชา เกี่ยมพวงส์สานต์)

10 ก.ค. 2553 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ว่าที่เรือตรี ดร. เอกวิทย์ มณีธร)

[Signature] กรรมการ
(ศาสตราจารย์รัช บุญโณทก)

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ ของ
มหาวิทยาลัยบูรพา

[Signature] คณบดีคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สัมฤทธิ์ ชสสมศักดิ์)

วันที่ 30 เดือน มิถุนายน พ.ศ. 2553

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์ ระดับบัณฑิตศึกษา

จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

ประจำปีการศึกษา 2552

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก ผศ.ว่าที่เรือดรี ดร. เอกวิทย์ มณีธร อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ดร. รุ่งนภา ขรรชงเกษมสุข อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความละเอียดถี่ถ้วนและเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ ดร.ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ที่กรุณาแนะนำแนวทาง ตลอดจนแนะนำผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความอนุเคราะห์เสนอแนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยชิ้นนี้ และสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้วิจัยว่า การทำวิทยานิพนธ์นี้จะสำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณ รศ. สุวิทย์ จิระมณี อาจารย์ประจำสาขาจิตรกรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่กรุณาแนะนำแนวทางในการเริ่มทำวิจัยชิ้นนี้

เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้ส่วนหนึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยของบัณฑิตวิทยาลัย จึงขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัยมา ณ ที่นี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อประเสริฐ คุณแม่ขันทอง ถิธรวิไล ที่คอยให้กำลังใจและเป็นแรงผลักดันในยามที่ผู้วิจัยรู้สึกท้อแท้ ขอขอบคุณพี่น้ำหวานพี่สาวของผู้วิจัย ที่ช่วยอนุเคราะห์เรื่องเงินในยามคับขัน ขอขอบคุณครอบครัวใจเจริญที่ให้ความช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน ขณะที่ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้า ขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่น PEG 5 คุณวิรัช ภูมิทอง ที่คอยวิจารณ์และให้คำแนะนำในงานวิจัยชิ้นนี้ จนกระทั่งออกมาเป็นรูปร่างที่สมบูรณ์ ขอขอบคุณเพื่อนอีกหลาย ๆ คนที่ไม่ได้เอ่ยในที่นี้ รวมไปถึงขอขอบคุณผู้คน คำพูด ต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต

คุณค่าและประโยชน์งานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบเป็นกตัญญูจดเวทิตาแด่ บุพการี บูรพาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษาและประสบความสำเร็จมาจนตราบนานเท่านานนี้

รัตนกร ถิธรวิไล

50924726: สาขาวิชา: เศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ; ร.ม. (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต)

คำสำคัญ: ความเชื่อ/ ขบวนการผู้มีบุญ/ องค์มั่น

รัตนากร นัตริวิไล: ความเชื่อที่ปรากฏในขบวนการผู้มีบุญ พ.ศ.2444-2445 กรณีศึกษา กลุ่มองค์มั่น (THE BELIEFS FOUND IN RESISTANCE MOVEMENT IN B.E.2444-2445: A CASE STUDY OF ONG MAN'S GROUP) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: เอกวิทย์ มณีธร, รศ., รุ่งภา ขรรยเกษมสุข, รศ. 112 หน้า. ปี พ.ศ.2553.

เรื่องราวของขบวนการผู้มีบุญพ.ศ.2444-2445 นั้น เกิดขึ้นทั่วหัวเมืองอีสาน ซึ่งมีอยู่หลายกลุ่มและมีผู้ศึกษาไว้หลากหลายมิติ แต่เนื้อหาส่วนใหญ่มีกล่าวถึงอุดมการณ์หลัก ซึ่งเป็นความเชื่อพระศรีอารียะเพียงอย่างเดียว โดยละเลยความเชื่อพื้นบ้านและวัฒนธรรมท้องถิ่น การวิจัยครั้งนี้จึงเลือกศึกษากลุ่มองค์มั่น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาขบวนการผู้มีบุญ ความเชื่อพระศรีอารียะ ความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่ออื่น ๆ ในวิถีชีวิตคนอีสาน เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ความเชื่อที่ปรากฏในขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มั่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย เอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรอง การสัมภาษณ์แบบประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า รวมไปถึงการสังเกตการณ์ ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ของความเชื่อพระศรีอารียะ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่ออื่น ๆ ในวิถีชีวิตคนอีสาน และการครองอำนาจนำ

ผลการวิจัยพบว่า นอกจากความเชื่อพระศรีอารียะแล้ว ยังมีความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่อดั้งเดิมของคนอีสานที่ทำให้เกิดการรวมตัวของขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์มั่นขึ้น ความเชื่อพระศรีอารียะถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อสร้างความชอบธรรม ซึ่งเป็นการประยุคต์และต่อเติมให้เอื้อต่อการเกิดผู้นำ ทำให้ฐานะขององค์มั่นเปรียบเสมือนผู้ทำหน้าที่พระศรีอารียะ การปรากฏตัวขององค์มั่นจะนำเอาพิธีกรรมต่างๆ มาสร้างบทบาทให้ตนเอง เพื่อสร้างศรัทธาและดึงชาวบ้านให้เข้าร่วม ทำให้กลุ่มองค์มั่นมีผู้เข้าร่วมขบวนการเพิ่มมากขึ้น ซึ่งพิธีกรรมส่วนใหญ่เป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อทางศาสนา ไสยศาสตร์และความเชื่อดั้งเดิมเข้าไว้ด้วยกัน สรุปได้ว่า กลุ่มองค์มั่นมีความสัมพันธ์กับความเชื่อพระศรีอารียะในแง่ของการสร้างผู้นำ ซึ่งเป็นความพยายามสร้างภาวะการครองอำนาจนำให้เกิดขึ้น ในแง่ของความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่อดั้งเดิมถูกนำมาเป็นกลไกการครองอำนาจนำ รวมไปถึงการใช้อำนาจบังคับในบางพื้นที่ การรวมตัวของกลุ่มองค์มั่นจึงเกิดจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อพระศรีอารียะ ความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่อดั้งเดิมของคนอีสานเข้าด้วยกัน ซึ่งผู้เข้าร่วมขบวนการไม่มีลักษณะร่วมของอุดมการณ์เดียวอย่างสิ้นเชิง แต่เป็นการผสมผสานสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตของเขาเหล่านั้นเข้าด้วยกัน สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้ขบวนการผู้มีบุญได้รับการสนับสนุนจากชาวบ้าน แม้ว่าขบวนการผู้มีบุญจะถูกฝ่ายปกครองเรียกว่า กบฏและถูกปราบปรามไปในที่สุด

50924726: MAJOR: POLITICAL ECONOMY AND GOVERNANCE

M.A. (POLITICAL ECONOMY AND GOVERNANCE)

KEYWORDS: BELIEF/ RESISTANCE MOVEMENT/ ONG MAN

RATTANAKORN CHATWILAI: THE BELIFES FOUND IN RESISTANCE
MOVEMENT IN B.E.2444-2445: A CASE STUDY OF ONG MAN'S GROUP. THESIS
ADVISOR: EKKAWIT MANEETHORN, Ph.D., RUNGNAPA YANYONGKASEMSUK, Ph.D.
112 P. 2010.

There are resistance movements in B.E.2444-2445 throughout the northeast and they have been studied in many dimensions especially in the ideal of the resistance movement, which is the belief of Srioraya. Local culture and beliefs were ignored. As a result, the Ong Man's Group was studied in this research. The object of the research is to study resistance movements, Srioraya beliefs, occultism beliefs, and other beliefs of northeastern people. This is to analyze the relation of beliefs in resistance movements, Ong Man's Group. The research instruments were Primary Document, Secondary Document, Oral History, and Observation. The data analyses used historical evidence interpreting beyond analyzing Srioraya beliefs, occultism beliefs, and other beliefs of northeastern people and hegemony.

The results show that Srioraya beliefs, occultism beliefs and other traditional beliefs of northeast people built up the resistance movements, Ong Man's Group. Srioraya beliefs used as the instrument for constructing fair. This expanded leader creating, so the Ong man was as Srioraya. A worship was used to set up the role of the Ong man to stimulate people to join the group; hence, the group was increasingly participated by the people. The worship integrated with religious beliefs, occultism beliefs and other traditional beliefs. The finding indicates that the Ong Man's Group related to Srioraya beliefs in leader creating aspect. It is to construct hegemony. Occultism beliefs and other traditional beliefs were used to build up hegemonic apparatuses and coercion using in some areas. Srioraya beliefs, occultism beliefs and other traditional beliefs of the northeastern people caused by the Ong Man's Group assembling. The participants were not an idealism. Resistance movements were supported because of combining many things around their life style. Even though this is called rebellion, and was finally executed.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
ข้อจำกัดของการศึกษา.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
ความหมายของความเชื่อ.....	7
แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อพระศรีอริย์.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อทางไสยศาสตร์และความเชื่ออื่น ๆ ในวิถีของชีวิต คนอีสาน.....	14
แนวความคิดเกี่ยวกับการครองอำนาจ.....	26
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	40
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	46
3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	48
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	48
การตรวจสอบข้อมูล.....	49
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	49
4 ผลการวิจัย.....	50
สภาพสังคมและการปกครองอีสานก่อนเกิดขบวนการผู้มีบุญ.....	50
จากขบวนการผู้มีบุญสู่กบฏผีบุญแห่งดินแดนอีสาน.....	53

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ความเชื่อ พระศรีอารีย์ ไสยศาสตร์ ในวิถีชีวิตคนอีสาน.....	71
ความเชื่อที่ปรากฏในขบวนการผู้มีบุญกลุ่มองค์นั้น.....	85
5 อภิปรายและสรุปผล.....	88
สรุปผลการศึกษา.....	88
การอภิปรายผลการศึกษา.....	92
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	93
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป.....	94
บรรณานุกรม.....	95
ภาคผนวก.....	102
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	112